
IMPLEMENTATION OF THE LABOR MARKET: DIFFICULT OR EASY TASK TO UNEMPLOYED PASSED VOCATIONAL TRAINING COURSES

Kamelia Petkova

Institute for the Study of Societies and Knowledge, Bulgarian Academy of Sciences

kamelia.petkova@gmail.com

Abstract: In recent years, national statistics data show positive labor market trends, such as increased labor demand, rising employment and falling unemployment. Favorable labor market trends require effective measures to provide a labor force that is in line with employers' requirements and the modern environment. On the basis of results from a sociological survey among unemployed persons who have taken part in vocational training courses, the report attempts to answer the question: How did the participants in these courses manage to acquire the necessary knowledge and skills in order to be able to successfully the labor market, and what obstacles and challenges it faces to deal with this difficult task. The knowledge gained would be beneficial for future prospective employers as well as for the state in terms of implementing the active labor market policy.

Keywords: Unemployed persons, vocational training courses, labor market

РЕАЛИЗАЦИЯТА НА ПАЗАРА НА ТРУДА: ТРУДНА ИЛИ ЛЕКА ЗАДАЧА ПРЕД БЕЗРАБОТНИТЕ ЛИЦА, ПРЕМИНАЛИ КУРСОВЕ ЗА ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ**Камелия Петкова**Институт за изследване на обществата и знанието- БАН kamelia.petkova@gmail.com

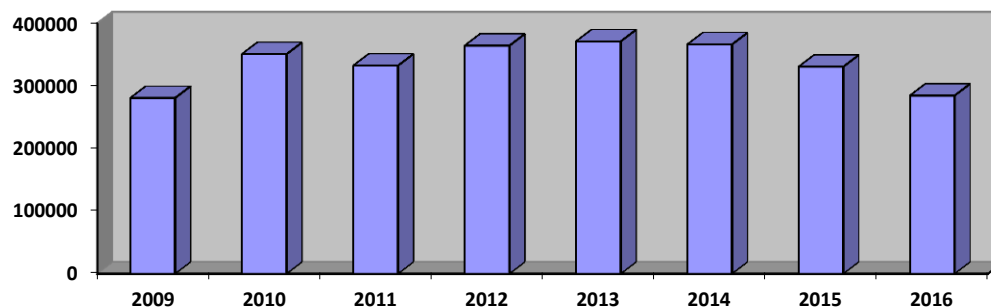
Abstract: През последните години, данните на националната статистика отчитат положителни тенденции на трудовия пазар, изразяващи се в повишено търсене на работна сила, нарастване на заетостта и намаляване на безработицата. Благоприятните тенденции на пазара на труда, изискват ефективни мерки за осигуряване на работна сила, съответстваща на изискванията на работодателите и съвременната среда. На базата на резултати от проведено социологическо проучване сред безработни лица, участвали в курсове за професионална квалификация, докладът прави опит да даде отговор на въпроса: Доколко участвалите в тези курсове лица успяват да усвоят нужните знания и умения, за да могат успешно да се реализират на трудовия пазар и пред какви пречки и предизвикателства са изправени, за да се справят с тази нелека задача. Полученото знание би било от полза както за бъдещите потенциални работодатели, а така също и за държавата от гледна точка на реализацията на активната политика на пазара на труда.

Ключови думи: Безработни лица, курсове за професионална реализация, пазар на труда

През последните години, данните на националната статистика отчитат положителни тенденции на трудовия пазар, изразяващи се в повишено търсене на работна сила, нарастване на заетостта и намаляване на безработицата. Годишните данни от Наблюдението на работната сила за 2016 г. на НСИ, показват, че за трета поредна година се отчита ръст на заетостта и спад на безработицата сред населението на възраст 15-64 г. [1:4] Според отчетените данни, коефициентът на заетост в посочената по-горе възрастова кохорта достига 63,4%, като по-високо ниво е било регистрирано само през 2008 г. [1] Важен индикатор, който отчита благоприятно развитие на пазара на труда е равнището на безработица, което се проследява както от Агенцията по заетостта, от Националния статистически институт на национално ниво, а така също и от Евростат. Данните и от трите източника показват, че установените нива на равнище на безработица през 2016 г. се приближават до достигнатите такива от предкризисните години. [1] Видно от административната статистика на Агенцията по заетостта е, че през 2016 г. се наблюдава най-ниското равнище на безработица от 2009 г. насам. Коефициентът на безработица за 2006 г. е 8,7 %. [1] Сходни тенденции се наблюдават и в европейски контекст. По данни на Евростат, през 2016 г. средномесечния коефициент на безработица в страните от Европейския съюз (ЕС-28) е 8.5%, а за Евростатът съответно - 10.0%. В България, по

предоставени данни в Евростат от Наблюдението на работната сила на Национален статистически институт, средният коефициент на безработица е 7.7%, който е с 0.8 п.п. по-нисък от средната стойност за ЕС. [1:19]

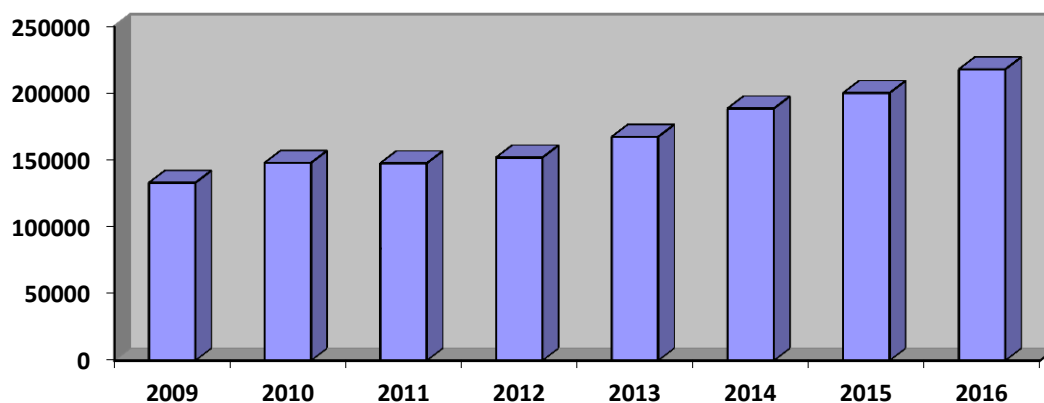
Фигура 1. Регистрирани безработни лица в Бюрата по труда (в хиляди)

Източник: [1:5]

Очертаните по-горе положителни тенденции на пазара на труда през 2016 г., изискват предприемането на ефективни мерки за осигуряване на работна сила, притежаваща необходимите знания и умения за заемане на свободните работни места и удовлетворяване нуждите на работодателите. Следва да се има предвид, обаче че търсенето и предлагането на труд са взаимосвързани понятия и процеси, насочени към постигането на равновесие на пазара на труда. Всеизвестно на всички нас са негативните демографски процеси в страната и отражението им върху структурата на работната сила и най-вече по отношение на качествените дисбаланси между търсене и предлагане на труд. Остаряването на населението и засилените емиграционни процеси все повече изискват разширяване обхвата на работната сила, вкл. посредством активирането на неактивните лица (в т.ч. обезкуражените). Факт е, че през последните 25 години България е страна, която постоянно генерира емигранти. Разглеждайки техният профил може да се каже, че онези, които напускат страната ни са от една страна младежи, които най-често планират продължаване на обучението си в чужбина, а от друга безработни лица, които биха потърсили препитание и реализация другаде, без да имат особени претенции за типа работа. [2:218-219]. В тази връзка, с оглед компенсиране на трудовия поток, излизаш от страната ни, Агенцията по заетостта, в качеството си на отговорен орган по реализирането на държавната политика, предприема редица насърчителни мерки, свързани със защитата на пазара на труда, професионалното ориентиране, обучението на възрастни и извършването на посреднически услуги по заетостта.[1:7]

Фигура 2. Устроени на работа безработни лица (в хиляди)

Източник: [1:4]

С цел по-добрата адаптация и реализация на регистрираните безработни лица на пазара на труда, държавата предоставя възможност на тези лица за участие в курсове за професионална квалификация, с оглед придобиване на умения за започване на заетост. *Възниква въпроса: Доколко курсовете помагат на тези лица успешно да се реализират на пазара на труда по изучаваната професия и какви пречки да налице, ако това тяхно желание да не се сбъдне?*

РЕАЛИЗАЦИЯ НА ПАЗАРА НА ТРУДА

Резултатите от проведеното през 2017 г. социологическо проучване сред 239 безработни лица, преминали курсове за професионално обучение показва, че реализацията на пазара на труда е трудна задача, независимо, че притежаваш знания и умения по изучаваната професия. Малко над половината от всички интервюирани лица (54%) са заявили, че са намерили работа и са се реализирали успешно на трудовия пазар. От всички работещи едва 11% работят по професията, която са изучавали в курса, а останалите 43% упражняват друга различна дейност. Списъкът на упражняваните професии, различни от онези, по които успешно са се дипломирали изследваните лица е посочен по-долу. Първите най-често срещани професии са сервитьор и метач.

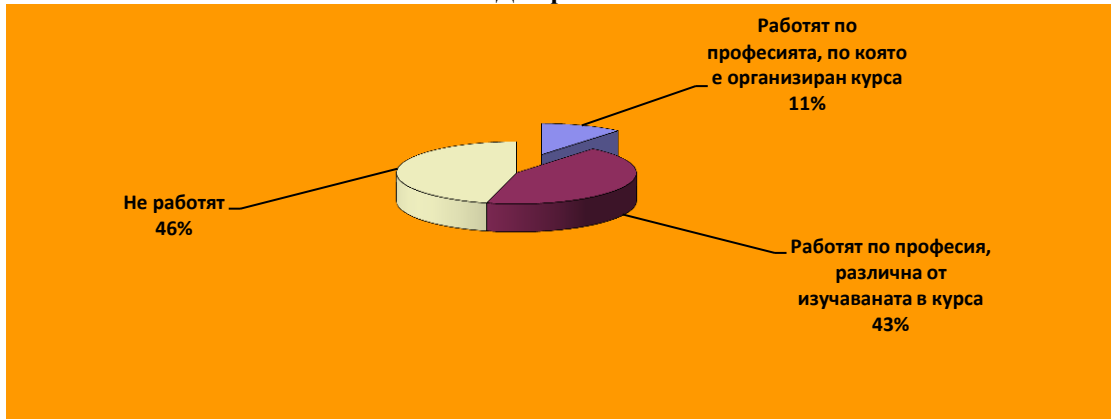
Таблица 1. Списък на упражняваните професии: (брой лица)

Учител в детска градина	3
Сервитьор/ка	6
Брокер	2
Изработка на керамични съдове	2
Общ работник в сладкарски цех	4
Помощник във фурна	3
Хигиенист в офис	4
Помощник във фирма за кетъринг	1
Помощен персонал в училище	4
Технически сътрудник	1
Продавач - консултант	3
Готвач	3
Касиер в магазин	3
Автомонтьор	2
Помощник в младежки театър	2
Монтьор оптични кабели	1
Продавач на билети за градски транспорт	1
Метач/ка	5
Собствен бизнес	4
Фитнес администратор	2
Художник на свободна практика	2
Домакин	1
В печатница общ работник	2
В счетоводна къща	2
Куриер	2
В кол център	1
Опаковчик на обувки	2
Оператор на копирна машина	2
Оператор на машина за рязане на платове	1
Помощник работник в ателие за скулптури	1
Сортировач в производството (редач)	1
Стенограф	3
Електроника	2
Държавен служител	2
Шивач	2
Работник/чка логистика	4

Застраховател	1
Оператор на машина	1

Една година след обучението значителен (46%) остава дялът на онези, които продължават да бъдат трайно безработни, което е един обезпокоителен факт на който следва да се обърне специално внимание.

Фигура 3. Реализация на пазара на труда на безработните лица, участвали в обучителни курсове по НПДЗ през 2016 г.

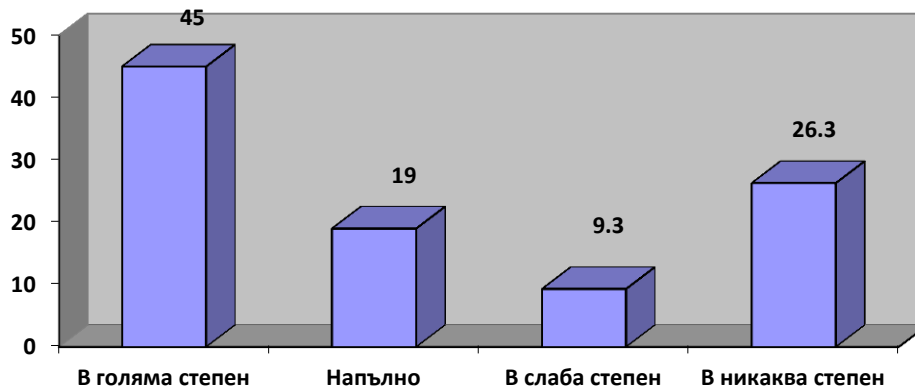
ПРИЛОЖИМОСТ НА НАУЧЕНОТО В РЕАЛНА РАБОТНА СРЕДА

Данните от проведеното проучване показват, че почти две трети от всички интервюирани лица, прилагат в голяма степен или напълно знанията и уменията, които са усвоили в курса. Дялът на онези, които в слаба степен използват наученото в своето ежедневие е 9,3%, а малко над 26% споделят, че не ги прилагат изобщо. Сред основните причини за неприложимостта на наученото се посочват:

- липсата на свободни работни места и обявени позиции за работа по тези професии;
- гледане на деца или възрастен член на семейството;
- здравословни проблеми;
- дискриминацията на пазара на труда по отношение на някои възрастови групи;
- възрастта на безработното лице.

Тук отново изпъква сегментът на хората, които възприемат себе си като напълно обезкуражени лица, които нямат силен стремеж към търсене и започване на каквато и да е работа.

Фигура 4. В каква степен прилагате на практика знанията и уменията, които придобихте в следствие на участието Ви в курса за професионално обучение? (в %)

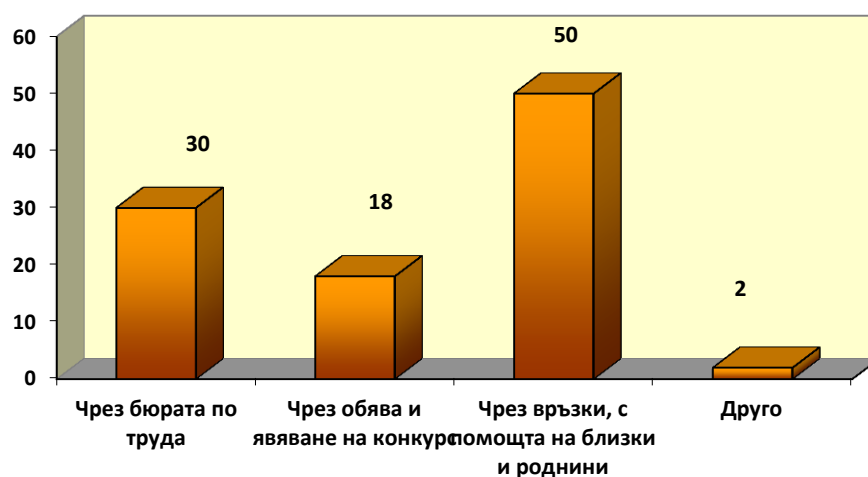
Резултатите от проведените телефонни интервюта сочат, че от работещите по професията, най-голяма реализация имат лицата, участвали в курсовете по производство на кулинарни изделия, административно

обслужване и текстообработване. За цялото извършено наблюдение само четири интервюирани лица са споделили, че се занимават със собствен бизнес, а останалите работят на ниско йерархично ниво.

НАЧИНИ ЗА ТЪРСЕНЕ НА РАБОТА

Намирането на работа чрез връзки, с помощта на близки и роднини е традиционно преобладаващ похват за намиране на работа в България. Половината от безработните са използвали този начин за включването им на пазара на труда. На второ място, 30% от лицата посочват, че са започнали работа благодарение на съдействието на бюрата по труда. Два процента са намерили работа по други начини, например случайно, чрез питане тук-там. Най-разпространеният начин за започване на работа в напредналите страни, чрез обява и явяване на конкурс, тук не е много широко използван. Чрез обява и явяване на конкурс са започнали работа под една пета от всички работещи.

Фигура 5. Разпределение на безработните лица според отговорите на въпроса: „Как си намерихте тази работа?“ (в %)

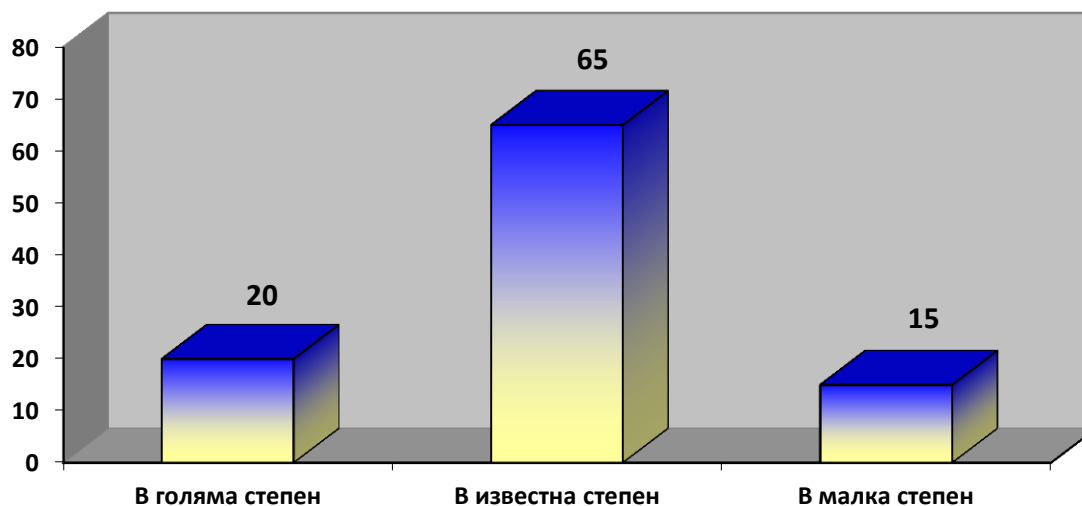

В процеса на провеждане на телефонните интервюта стана ясно, че нито едно от безработните лица не е продължило да се обучава в следваща степен на професионална квалификация по същата професия. Причините са предимно, че преобладаваща част от завършилите желаят да си намерят по-бързо работа, независимо каква е тя, стига да ги удовлетворява, или да се включат в нов обучителен курс по друга професия, отколкото са продължат да се обучават в следваща квалификационна степен.

УДОВЛЕТВОРЕНОСТ НА РАБОТОДАТЕЛИТЕ ОТ ЗНАНИЯТА И УМЕНИЯТА НА БЕЗРАБОТНИТЕ ЛИЦА ПО ПРОФЕСИЯТА, ПО КОЯТО СА ЗАВЪРШИЛИ ОБУЧИТЕЛНИЯ КУРС

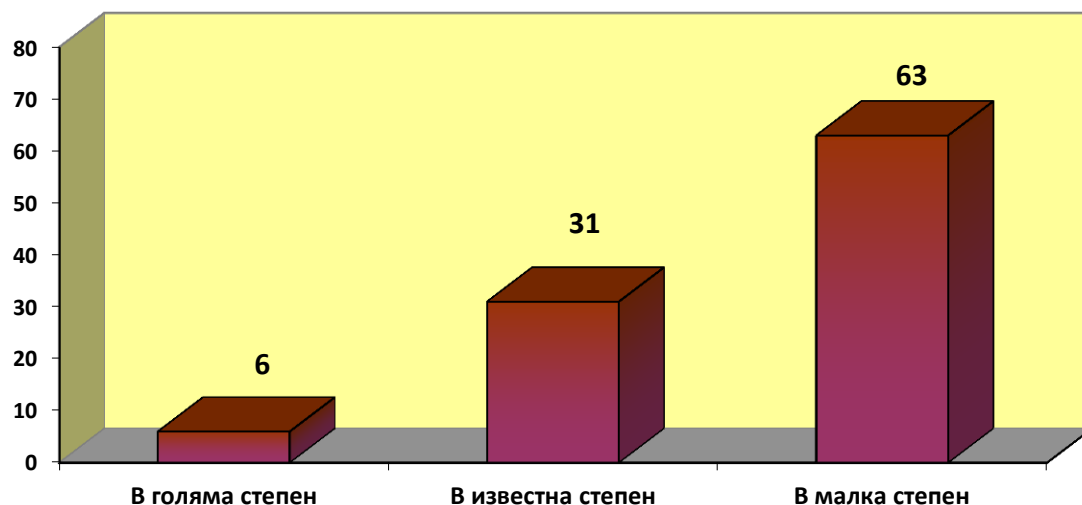
Болшинството от работодателите (85%), наели на работа лица, участвали в обучителни курсове са доволни от знанията, които безработните са придобили по време на обученията. Според повечето от тях (65%), новоназначените служители „в известна степен“ притежават теоретични знания по професията. Делът на онези, които определят знанията им като задоволителни е 15%.

Фигура 6. В каква степен сте удовлетворени от теоретичните знания, които новоназначените лица притежават по професията? (в %)

Картината е различна, когато работодателите бяха попитани за нивото на практически умения на техните служители. Според повечето от тях, практическите умения, усвоени по време на курса по професията са недостатъчни, за да могат тези лица безпроблемно да изпълняват трудовите си задължения. Ето и едно конкретно мнение: „безспорно обучителния курс е много полезен и лицето ..... , има някакви базови умения, но те са недостатъчни, така че напълно да изпълнява всичко необходимо без проблеми ”.

Фигура 7. В каква степен сте удовлетворени от нивото на практически умения, които новоназначените лица притежават по професията? (в %)

ИЗВОДИ

Постигането на устойчив икономически растеж и пазар на труда, който динамично се променя в резултат на навлизаните нови технологии и производства, изисква наличието на квалифицирана и мотивирана работна сила. Именно в тази насока са насочени действията на държавните институции, формулирани в Актуализираната Стратегия за заетостта и Националния план за действие по заетостта.[4] [6] Посредством провежданата активна политика на пазара на труда и включването в редица програми към Агенция заетостта по Оперативна програма Развитие на човешките ресурси за повишаване на квалификацията и образованието, лицата от рисковите групи излизат от категорията на трайно безработните, получават възможност за реализация и допринасят за изграждането на една стабилна, основаваща се на знания и иновации пазарна

икономика. [3:5]. Данните от проведеното социологическо проучване, обаче показват, че една година след завършване на наблюдаваните курсове за професионална квалификация малко над половината (54%) от всички обучавани лица са преминали към числото на заетите. Единадесет процента от наблюдаваните лица са намерили работа по изучаваната професия, а 46% остават безработни. Впечатление прави, че се оформя една група лица, която практикува така наречената професия курсист. Тези лица, остават продължително безработни, проявяват недостатъчна активност в търсенето на работа и проявяват нагласа за постоянно обучение, като се включват и в други курсове, стартирали през настоящата година. Преобладаващата част от заетите лица използват наученото по време на професионалните обучения в ежедневието си, без значение дали работят по изучаваната професия или по различна професия. Най-често срещаните причини за неприлагане на практика на знанията и уменията, придобити по време на обучението е липсата на работа. Между основните методи за търсене и намиране на работа най-често посочваният е чрез съдействие от роднини и познати. Най-голяма реализация на пазара на труда са намерили обучаваните лица в курсовете по производство на кулинарни изделия и напитки, административно обслужване и текстообработка. Въпреки че обучаваните безработни лица са увеличили знанията и уменията си по изучаваната професия, според интервюираните работодатели все още съществува значителен ресурс за увеличаване на обема на трансферираните знания и практически умения.

Във връзка с очертаната сегмент на т.нар. „пасивни участници”, които не търсят активно работа, а предпочитат да се включат в други обучителни курсове, организирани от Бюрата по труда би било добре да се търсят начини за тяхното по-успешно активизиране. Един такъв начин е включването в учебните програми на всеки курс и работа с психолози, с цел подобряване на социалните умения на обучаемите и придобиване на по-голяма увереност в собствените им възможности при намирането на заетост. От друга страна възниква необходимостта от прецизиране на програмите за обучения и квалификация така че те в по-пълна степен да отговарят на потребностите на работодателите. Допълнително, тези обучения следва и да се контролират в по-голяма степен от възложителите, така че да се премахне практиката за формалното им провеждане и потенциалните злоупотреби с публични средства. Квалификацията и преквалификацията е истински ефективна когато е целенасочена и спомага безработните непосредствено след обучителния курс да се реализират успешно на пазара на труда.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Годишен обзор 2016 на Агенцията по заетостта, 2016.

[2] Буджева, Р., 2014, „Нагласата за емигриране сред младите хора – предизвикателство пред демографското бъдеще на България В: Демографската ситуация и развитието на България, Акад. Изд. „Проф. Марин Дринов”, С,

[3] Петров, М. 2014. Пазар на труда – идентифициране на основните проблеми. Насоки за разрешаването им. В: Научни трудове на Русенския Университет - 2014, том 53, серия 5.1, Изд. Русенски университет

[4] Политики на пазара на труда. НПО Линкс

http://www.zaetost.info/cdir/zaetost.info/files/PolicyPaper_Unemployment_20151026.pdf

[5] www.nsi.bg

[6] <https://www.mlsp.government.bg/ckfinder/userfiles/files/politiki/zaetost/strategii%20izsledvaniq%20otchet/NET-NA-bg.pdf>